

# انجمنهای کتابداران و پیشرفت کتابداری در کشورهای جهان سوم

نوشته استغنی فرگوسن<sup>۱</sup>

ترجمه شیفته سلطانی<sup>۲</sup>

**چکیده:** انجمنهای تخصصی و حرفه‌ای فعال می‌توانند در اعتلا و پیشبرد آن حرفه و بهبود وضع رفاهی و حقوقی اعضا و همچنین توسعه برنامه‌ها و ایجاد ارتباط میان واحدها و مؤسسات حرفه‌ای نقش مهمی داشته باشند و از تجربه‌های موفق می‌توان برای رسیدن به مقصود استفاده کرد. نویسنده می‌کوشد با معرفی فعالیتهای انجمنهای کتابداری در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی نقش و تأثیر آنها را در کشورهای در حال رشد بازگو کند و می‌کوشد ثابت کند که پیشرفت کتابداری در کشورهای در حال رشد به فعالیت انجمنهای کتابداری وابسته است. مورد مطالعه و بررسی نویسنده انجمنهای کتابداری در جامائیکا، انجمنهای منطقه‌ای کتابداری در کارائیب و انجمنهای بین‌المللی کتابداران و معرفی فعالیتهای آنهاست.

## مقدمه

یکی از اهداف اصلی " برنامه پیشرفت کتابخانه های جهان سوم " <sup>۳</sup> ایفلا،

---

۱. Stephney Ferguson رئیس سابق انجمن کتابداران کشورهای مشترک‌المنافع و رئیس فعلی انجمن کتابداران جامائیکا است و این مقاله را در پنجاه و ششمین اجلاس سالانه ایفلا، ۱۸-۲۱ اگوست ۱۹۹۰ در استکهلم، سوئد ارائه کرده است. - م.

۲. معاون مرکز مدارک اقتصادی - اجتماعی و انتشارات سازمان برنامه و بودجه

3. Programme on the Advancement of Librarianship in Developing Countries (ALP)

یکی از شش برنامه اصلی میان مدت ایفلا برای سالهای ۱۹۸۶-۱۹۹۱ است. محور اصلی این برنامه همکاری بین کتابخانه‌های جهان سوم است. - م.

بهبود وضع انجمنهای ملی کتابداران است. همچنین ارائه الگوهای مبتنی بر تجربه‌های موفق کشورهای در حال رشد که بتواند در کشورهای بسیار کوچک نیز کاربرد داشته باشد، در دستور کار "میزگرد مدیریت انجمنهای کتابداران"<sup>۴</sup> قرار گرفته است.

بنابه دلایل متعدد، وجود انجمنهای رسمی فعال در هر حرفه تخصصی ضروری است. این انجمنها توسعه برنامهها و تداوم طرحهایی را تسهیل می‌کنند که برای بهبود وضع رفاهی و حقوقی اعضایشان طراحی شده است. آنها موجب پیشبرد طرحها و فعالیتهای و جلب حمایت نهادها از حوزه تخصصی انجمن می‌شوند. انجمنهای تخصصی، فلسفه و موجودیت حرفه خود را تحکیم می‌بخشند و برای اعضای خود مقررات و نظام رفتاری وضع می‌کنند. آنها جبهه متحدی در مقابل جهان گسترده می‌سازند و تداوم رشد و توسعه حرفه خود را از طریق آموزش منظم و جذب اعضای جدیدی که از مهارت بالایی برخوردارند، تضمین می‌کنند.

آنچه مطرح شد در مورد حرفه کتابداری نیز صدق می‌کند و موفقیت انجمنهای کتابداری کشورهای پیشرفته دلیل بر این مدعاست. از زمان تأسیس انجمن کتابداران آمریکا و انجمن کتابداران انگلیس بیش از صد سال می‌گذرد و نقش آنها در پیشرفت علم کتابداری در کشورهايشان به اثبات رسیده است. تأثیر فعالیتهای انجمنهای کتابداری سایر کشورهای صنعتی نیز روشن است، ولی نقش این انجمنها در مناطقی که به نام کشورهای در حال رشد شناخته شده‌اند، به درستی مشخص نیست. این کشورها ۵۰ درصد کره زمین را اشغال کرده‌اند و ۵۱ درصد جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند. آنها از نظر شرایط اقلیمی، وسعت، زبان، فرهنگ و درجه رشد اقتصادی و میزان منابع طبیعی با یکدیگر اختلاف دارند ولی دارای خصوصیات مشترکی نیز

هستند. یکی از وجوه اشتراك، بافت تاریخی آنهاست. همگی مستعمره بوده‌اند و اکثریت آنها طی سی تا سی و پنج سال اخیر، تنها توانست‌اند استقلال سیاسی خود را بدست آورند. اقتصاد این کشورها بر پایه کشاورزی نهاده شده است و از نظر به کارگیری تکنولوژی موفقیت چندانی کسب نکردند. تسهیلات حمل و نقل و ارتباط در این کشورها معمولاً ضعیف است و درصد بیسودی و میزان مولید بالاست و سن اکثریت جمعیت آنها کمتر از ۲۵ سال است.

در این کشورها، کلیه مساعی صرف توسعه اقتصادی و تنها به منظور ارتقای سطح کیفیت زندگی می‌شود. بنابراین دولتها، توجه خود را به تأمین فرآورده‌های کشاورزی و غذایی، تأمین آب، ارتباطات، آموزش و پرورش، خدمات بهداشتی و تهیه مسکن معطوف داشتند. غالباً، توجه به نقش اطلاعات در توسعه اقتصادی - اجتماعی و همچنین اهمیت تولید اطلاعات و در دسترس گزاردن آن از طریق کتابخانه‌ها مورد غفلت و مسامحه قرار گرفته است.

بنابراین روشن است که چرا نظام کتابخانه و اطلاعات در این کشورها نسبت به کشورهای صنعتی پیشرفت نکرده است؛ که چرا تعداد متخصصان کتابداری کم است و چرا انجمنهای کتابداری آنها نسبتاً ضعیف عمل می‌کنند و در مورد اهمیت نقش آنها کم نوشته می‌شود. با این حال، نمی‌توان نقش انجمنهای کتابداری را در پیشرفت کتابخانه‌های کشورهای در حال رشد انکار کرد. در حقیقت، رابطه مسلمی بین میزان پیشرفت کتابخانه‌ها و خدمات اطلاع‌رسانی و وجود انجمنهای ملی کتابداری در کشورهای در حال رشد وجود دارد. باید اذعان داشت که هر کجا انجمن کتابداری تأسیس شده باشد، حتماً اگر فعلاً فعالیت مؤثری هم نداشته باشد، می‌تواند در آینده بیشترین تأثیر را بر پیشرفت کتابداری آن کشور بگذارد. به هر حال بودنشان بهتر از نبودشان است و در غیاب آنها، هیچ گروه و دست‌مای نه مایل است و نه قادر که دولت را آگاه کند و توجه و حمایت مسئولان را نسبت به خدمات و

فعالیت‌های کتابخانه جلب نماید.

اطمینان داشته باشید که مقصود من از طرح این مسئله، تعریف کردن از فعالیت‌هایم در انجمن‌های کتابداری مختلف نیست بلکه فقط امیدوارم با معرفی فعالیت‌های انجمن‌های کتابداری در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی بتوانم نقش و تأثیر آنها را در کشورهای در حال رشد بازگو کنم. علاوه بر این، با استناد به گزارش‌های منتشر شده، ثابت خواهم کرد که پیشرفت کتابداری در کشورهای در حال رشد به فعالیت انجمن‌های کتابداری وابسته است.

### انجمن‌های کتابداری در جامائیکا

#### انجمن کتابداران جامائیکا<sup>۵</sup>

این انجمن در هنگام تأسیس، یعنی سال ۱۹۴۹، فقط ۵۹ نفر عضو داشت. از این تعداد، تنها ۶ نفر آموزش‌های رسمی دیده بودند و گواهینامه داشتند و از این ۶ نفر فقط یک نفر جامائیکایی بود. هدف این انجمن گرد آوردن تمام افرادی بود که به نحوی با حرفه کتابداری سر و کار داشتند، یا به آن علاقه‌مند بودند و با برگزاری گردهمایی‌ها مسائل و مشکلات کتابخانه را به بحث می‌گذاشت. انجمن، مشوق و راهبر فعالیت‌هایی بود که در جهت رشد و حفظ کتابخانه‌ها انجام می‌شد؛ سطح دانش و کارایی کارمندان کتابخانه را تقویت می‌کرد و تا آنجا که می‌توانست به بهبود موقعیت اجتماعی کتابداران کمک می‌کرد. انجمن کوشش می‌کرد نقش کتابخانه را در سطح وسیع‌تری معرفی کند تا افکار عمومی با آگاهی کافی در مورد مسائل آن به قضاوت بنشینند.

اکنون انجمن چهل ساله است و بیش از ۳۰۰ نفر عضو دارد که اکثریت آنان را کتابداران آموزش دیده تشکیل می‌دهند. در ابتدای کار، برای یافتن

تمهیداتی که مردم را از نقش کتابخانه در جامعه آگاه سازد، تلاش بسیاری صورت گرفت. برگزاری گردهماییهای عمومی در نقاط مختلف کشور، تشویق افراد با نفوذ جامعه به عضویت در انجمن و انتخاب سالانه آنها به عنوان رئیس انجمن - اگرچه کتابدار نبودند - از جمله این تمهیدات بود. این افراد با استفاده از موقعیت و نفوذشان می‌توانستند افکار مردم را متوجه ضرورت وجود کتابخانه نمایند و حمایت دولت و بخش خصوصی را برای توسعه کتابخانه‌ها جلب کنند. در سالهای نخستین، انجمن با برگزاری کلاسهای آموزشی، به کارمندان کتابخانه‌ها آموزشهای تخصصی داد. بعدها در سال ۱۹۷۱، به دنبال توصیه و فشار انجمن کتابداران جامائیکا و سایر گروه‌ها به دانشگاه وست ایندیز<sup>۶</sup> و دولت جامائیکا، با کمک مالی یونسکو یک مدرسه کتابداری منطقه‌ای ویژه انگلیسی‌زبانان کارائیب تأسیس شد. اکنون این مؤسسه دارای یک دوره سه‌ساله کارشناسی (لیسانس) و نیز دوره کارشناسی ارشد (فوق لیسانس) کتابداری است.

استانداردهایی برای کتابخانه‌های مدارس، دانشکده‌ای و تخصصی و همچنین دستورالعملهایی برای "معلم - کتابدار" تدوین شد. انجمن نقش مهمی در تصویب قانون تأسیس کتابخانه ملی جامائیکا ایفا کرد و اکنون نیز در پی تصویب لایحه قانونی حق مؤلف و قانون واسپاری است.

انجمن کتابداری جامائیکا، در دوران فعالیت خود، پیوسته از برنامه‌ها و طرحهای توصیه شده توسط یونسکو حمایت بی‌دریغ کرده است. مثلاً حمایت از کوششهایی که پس از کنفرانس سال ۱۹۷۵، منجر به معرفی مفهوم ناتیس<sup>۷</sup>

## 6. University of West Indies

۷. Natis مخفف National Information Systems به معنی نظام ملی اطلاع‌رسانی است که تشکیل آن در همه کشورها ترغیب و تشویق می‌شود. اهداف ناتیس ابتدا در کنفرانس بین‌الدولی برنامه‌ریزی زیر بنایی دکوماناسیون، کتابخانه و آرشیو که در سپتامبر ۱۹۷۴ در پاریس با شرکت نمایندگان ۸۶ کشور تشکیل شد مورد بررسی قرار گرفت و در اکتبر همان سال در هجدهمین نشست کنفرانس عمومی یونسکو تصویب شد. بر اساس این مصوبه، یونسکو موظف

در منطقه شد. این کنفرانس منطقمای تأثیر بسزایی در پذیرفتن ناتیس در جامائیکا و کشورهای کارائیب داشت.

انجمن موجب توسعه کتابخانهها از طریق برگزاری "هفته ملی کتابخانه"، "هفته ملی کتاب" و فعالیتهایی نظیر آن می‌شود. چرا که از این راه سطح آگاهی عمومی نسبت به اهمیت کتابخانه افزایش می‌یابد و در نتیجه تقاضای بیشتری برای تهیه کتاب و ایجاد کتابخانه به وجود می‌آید. تأثیر انجمن بر توسعه خدمات کتابخانههای عمومی به خوبی مشهود است. در حال حاضر کتابخانههای عمومی با در اختیار داشتن شبکه جامعی، شامل ۲۰۰ مرکز خدماتی ثابت و ۲۴ کتابخانه سیار که خدمات کتابخانه را به مناطق روستایی می‌برند و همچنین ارائه خدمات همجانیه به کتابخانههای مدارس، نمایانگر این مدعاست.

افزایش آگاهی عمومی نسبت به نقش کتابخانه، موجب توسعه کتابخانههای تخصصی نیز شده است. اکنون بیش از ۱۰۰ کتابخانه تخصصی در این جزیره وجود دارد. علاوه بر این، انجمن پیوسته در تلاش است که توجه دولت و مسئولان را نسبت به مسأله حقوق اجتماعی، خدماتی و رفاهی کارمندان کتابخانه معطوف سازد. انجمن با انتشار یک فصلنامه خبری به نام اخبار انجمن کتابداران جامائیکا<sup>۸</sup> و همچنین چاپ نشریههای گاه به گاه و بولتن سالانه انجمن<sup>۹</sup> اعضا را از رویدادها و مسائل علمی و حرفهای مطلع

---

شد که در کشورهای عضو، تشکیل، گسترش و بهبود کتابخانه، دکوماناسیون و آرشیو را تشویق کند. بعداً در کنفرانس دیگری که در آوریل ۱۹۷۵ با شرکت فید، ایفلا و کمیته بین‌المللی آرشیو (ICA) تشکیل شد. بخش دکوماناسیون، کتابخانه و آرشیو بونسکو از این سازمانها خواست که در این زمینه پیشنهادی برای برنامه دراز مدت بونسکو ارائه دهند و در نتیجه آن یک گروه کار برای ناتیس تشکیل شد. م. (مأخذ: سلطانی، پوری و فروردین راستین. اصطلاحنامه کتابداری ویرایش دوم، تهران: کتابخانه ملی ایران، ۱۳۶۵. ص.

(۲۹۹-۲۹۸)

8. The JLA News

9. The JLA Bulletin

کند.

فعالیت‌های حرفه‌ای بین‌المللی انجمن بسیار چشمگیر است. انجمن طی سال‌های گذشته، برگزارکننده چند کنفرانس و گردهمایی بین‌المللی و میزبان کنفرانس‌های منطقه‌ای و سازمان‌های حرفه‌ای بین‌المللی بوده است، از جمله انجمن تحقیقاتی کتابداران دانشگاهی کارائیب<sup>۱۰</sup>، انجمن کتابداران مشترک‌المنافع<sup>۱۱</sup> و انجمن بین‌المللی کتابخانه‌های مدارس که اتفاقاً در سال ۱۹۷۱ در جامائیکا تأسیس شد و همچنین انجمن کتابداران حقوقی کارائیب<sup>۱۲</sup>. انجمن کتابداران جامائیکا از بدو تأسیس انجمن کتابداران حقوقی کارائیب در سال ۱۹۷۲، به استثنای چهار سال، یعنی از سال ۱۹۷۹ تا ۱۹۸۲، میزبان دبیرخانه آن بوده است و اعضای انجمن پست‌های مهمی در رده‌های مدیریت این انجمنها بدست آورده‌اند.

در حال حاضر انجمن بر برنامه‌های آموزشی مستمر تأکید دارد و در تلاش است تا برای تحکیم فعالیت‌های خود، محلی دائمی برای دبیرخانه و اداره مرکزی خود بدست آورد.

شوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

مجله علمی علوم انسانی

سایر انجمن‌های ملی کتابداران در جامائیکا

عملکرد انجمن کتابداران جامائیکا منحصر به فرد نیست. سایر انجمن‌های ملی نیز در گسترش یا ایجاد زمینه‌های پیشرفت کتابخانه‌ها فعال بوده‌اند. برای مثال می‌توان از فعالیت‌های زیر نام برد: آموزش و تربیت کتابداران؛ توسعه قوانین مربوط به کتابخانه‌ها؛ تدوین و گسترش اسناد‌دهی کتابداری؛ انتشار نشریه‌های حرفه‌ای - تخصصی؛ پیشبرد برنامه‌های یونسکو در ارتباط با امور کتابخانه‌ها؛ گسترش فعالیت‌های کتابخانه‌ها و ایجاد آگاهی عمومی از

- 
10. Association of Caribbean University Research and Institutional Library (ACURIL)
  11. Commonwealth Library Association (COMLA)
  12. Carribbean Association of Law Libraries (CARALL)

نقش کتابخانه‌ها در رشد ملت‌ها.

مقاله‌هایی که در شماره‌های مختلف خبرنامه انجمن کتابداران کشورهای مشترک‌المنافع<sup>۱۳</sup> که سه ماه یکبار منتشر می‌شود، نشریه ایفلا<sup>۱۴</sup> که به وسیله کی. جی. سور<sup>۱۵</sup> منتشر می‌شود و مجله بین‌المللی بررسیهای کتابخانه<sup>۱۶</sup> که به وسیله آکادمیک پرس<sup>۱۷</sup> منتشر می‌شود، اطلاعات مفیدی در مورد فعالیتهای انجمنهای ملّی کتابداری می‌دهد. تعدد و وسعت این فعالیتهای به قدری زیاد است که امکان معرفی همه آنها در این مقاله میسر نیست. بنابراین فقط به ذکر چند نمونه اکتفا می‌شود.

### فعالتهای آموزشی

در زمینه آموزش و کارآموزی، در خبرنامه انجمن کتابداران کشورهای مشترک‌المنافع از تلاشهایی که به وسیله انجمن کتابداران کشورهای در حال رشد برای تشکیل و برگزاری برنامههای آموزشی ویژه کارمندان کتابخانه صورت گرفته، سخن می‌رود. مقاله‌های "آموزش کتابداری در قبرس"<sup>(۱)</sup> و "دوره اختصاصی کتابداری و اطلاع‌رسانی در انجمن کتابداران سنگاپور"<sup>(۲)</sup> نمایانگر تلاش انجمن کتابداران قبرس و سنگاپور در سازماندهی دوره‌های آموزشی برای کارمندان کتابخانه است. همچنین مقاله "طرح دانشکده کتابداری در کنیا"<sup>(۳)</sup> نقش انجمن کتابداران کنیا را در تأسیس مدارس عالی کتابداری برای تربیت متخصصان نیمه‌ماهر و ماهر نشان می‌دهد.

---

13. COMLA Newsletter

14. " IFLA Journal "

15. K.G. Saur

16. International Library Review

17. Academic Press



## وضع قوانین و مقررات

در زمینه قوانین مربوط به کتابخانه‌ها، جوزفین ریس فانگ<sup>۱۸</sup> (۴) از تلاشهایی که به وسیله انجمن کتابداران فیلیپین، نیجریه، برزیل، اکوادور، پرو، باربادوس، پروتوریکو و سنگال برای تهیه و تدوین قوانین صورت می‌گیرد، گزارش می‌دهد.

تأثیری که یک انجمن ملی کتابداری می‌تواند بر سیاستهای دولت نسبت به مسائل کتابخانه‌های یک کشور بگذارد، به خوبی در مقاله "جبری از انجمن کتابداران گینه جدید پاپوا"<sup>۱۹</sup> منعکس شده است.

## انتشارات

انجمنهای کتابداری نشریه‌های متعددی به چاپ می‌رسانند: از خبرنامه و بولتن و راهنمای کتابخانه‌ها گرفته تا کتابهایی چون دستنامه‌های کتابخانه‌های کوچک<sup>۱۹</sup> و راهنمای کمک کتابداران<sup>۲۰</sup> که به وسیله انجمن کتابداران ملاوی منتشر شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
رتال جامع علوم انسانی

## فعالتهای بین‌المللی

در زمینه فعالتهای بین‌المللی، از موفقیت کنفرانس سال ۱۹۸۰ ایفلا که برای اولین بار در یک کشور در حال رشد برگزار شد، می‌توان نام برد<sup>۲۱</sup>. همچنین باید به فعالتهای انجمن کتابداران کنیا که میزبان دو کنفرانس بین‌المللی در سال ۱۹۸۳ (۷) و کنفرانس سالانه ایفلا در سال ۱۹۸۵ بود، اشاره کرد. این گونه فعالتهای تأثیر زیادی در پیشرفت کتابخانه‌های کشور

18. Josephine Riss Fang

19. *A Manual of Small Libraries*

20. *Textbook for Library Assistance*

۲۱. این کنفرانس در کره جنوبی تشکیل شد - م.

میزبان دارد.

آنچه گفته شد فقط نمونه‌های کوچکی از فعالیتهای انجمن ملی کتابداری و نقش آنها در پیشرفت کتابخانه‌های کشورهای در حال رشد بود.

### انجمنهای منطقه‌ای کتابداری

#### انجمن تحقیقاتی کتابداران دانشگاهی کارائیب

این انجمن در سال ۱۹۶۹ تأسیس شد. همانگونه که از نامش پیداست، شامل کشورهای منطقه کارائیب، آمریکای لاتین، آمریکای مرکزی و برخی از ایالت‌های آمریکا که در کنار دریای کارائیب قرار دارد، می‌شود. در مقاله آلمان جوردن در نشریه ایفلا (۸)، شرح کوتاهی در مورد تاریخچه و سازمان این انجمن آمده است. تسهیل امور، مربوط به توسعه و استفاده از کتابخانه‌ها؛ آرشیوها و خدمات اطلاع‌رسانی و شناسایی، گردآوری و حفاظت منابع اطلاعاتی به منظور حمایت از تلاشهای فرهنگی و آموزشی در سراسر کارائیب از جمله اهداف این انجمن است. از هدفهای دیگر آن، اتحاد و تقویت حرفه‌ای متخصصان کتابداری، آرشیو و اطلاع‌رسانی در منطقه و ایجاد همکاری میان آنهاست. انجمن از سه گروه عضو می‌پذیرد: شخصی، نهادی و سازمانی.

از تمام چهار گروه زبانی اسپانیایی، فرانسوی، هلندی و انگلیسی در ۲۶ کشور عضو، نمایندگان در انجمن وجود دارد. کمیته‌های دائمی<sup>۲۲</sup> انجمن، با برگزاری گردهماییهای سالانه در کشورهای عضو، وظایف و فعالیتهای خود را در زمینه‌هایی چون: تهیه و گردآوری منابع، تهیه میکروفیلم، نمایه‌سازی، برنامه‌ریزی، تحقیقات و آموزش کتابداری به اجرا در می‌آورد. انجمن با استفاده از نفوذ گروه‌های علاقه‌مند که با مسائل عمومی، مدارس و کتابخانه‌های تخصصی و ملی سر و کار دارند، برای دستیابی به اهداف خود

تلاش می‌کند.

### - دستاوردها

یکی از دستاوردهای مهم این انجمن منطقه‌ای، ایجاد همکاری و تعاون در منطقه است. فعالیتهای انجمن در گسترش تولید ابزارهای مشترک بازیابی مانند کتابشناسیها و نماینامها و همچنین در زمینه تهیه برنامه‌های مستمر آموزشی به منظور تربیت متخصصان کتابداری در کارائیب از طریق تشکیل کارگاههای تخصصی و ارائه مقاله در کنفرانسهای سالانه از جمله دستاوردهای دیگر این انجمن است. علاوه بر آنچه ذکر شد، در مقاله جوردن (۹) آمده است که کنفرانسهای سالانه نتایج موفقیت‌آمیزی در زمینه پیشرفت حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی به بار آورده و موجب شده است که مسئولان بخش دولتی و خصوصی از نزدیک مشکلات کتابخانه‌ها را لمس کنند و بیشتر به اهمیت نقش کتابخانه‌ها و خدمات اطلاعاتی در رشد و توسعه ملی پی ببرند. بی‌تردید، فعالیتهای انجمن تحقیقاتی کتابداران دانشگاهی کارائیب در پیشرفت کتابداری منطقه تأثیر بسزایی داشته است.

مطالعات فرهنگی  
رساله علم‌اشافی

### سایر سازمانهای منطقه‌ای تخصصی

سایر سازمانهای منطقه‌ای نیز هر یک سهمی در پیشرفت کتابداری منطقه خود داشتند. فعالیتهای کنگره کتابداران جنوب شرقی آسیا<sup>۲۳</sup> توسط هدویگ انوار (۱۰) تشریح شده و گزارشهای مربوط به جلسات آن در شماره‌های مختلف خبرنامه انجمن کتابداران کشورهای مشترک‌المنافع آمده است.

بنا به گفته انوار<sup>۲۴</sup> انتشارات کنگره کتابداران جنوب شرقی آسیا حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره توسعه کتابخانه‌های این منطقه است (۱۱). این کنگره در تهیه کتابشناسیهای ملی و راهنماهای کتابخانه‌های کشورهای منطقه نقش مؤثری دارد و در تهیه فهرست جامع میکروفهرمهای کشورهای جنوب شرقی آسیا (۱۲) و کتاب راهنمای تولیدکنندگان و سازندگان وسایل و تجهیزات کتابخانه (۱۳) همکاری دارد. "کنفرانس دائمی کتابداران آفریقای شرقی، مرکزی و جنوبی" <sup>۲۵</sup> (۱۴) و "کنفرانس دائمی کتابداران حوزه اقیانوس آرام" <sup>۲۶</sup> (۱۵) که از کشورهای توسعه یافته و در حال رشد عضو می‌پذیرد، نیز نقش مشابهی در راه توسعه کتابخانه‌ها از طریق پیشبرد فعالیتهای مشترک و برنامه‌های انتشاراتی دارد. این نهادها ممکن است در ردیف انجمنهای کتابداری نباشند ولی فعالیتهایشان از طریق و همگام با انجمنهای کتابداری انجام می‌گیرد و در پیشرفت کتابخانه‌های منطقه مؤثرند.

### سازمانهای بین‌المللی انجمن کتابداران کشورهای مشترک‌المنافع

این انجمن در سال ۱۹۷۲ با عضویت ۲۰ انجمن ملی کتابداری از کشورهایی که قبلاً در شمار کشورهای مشترک‌المنافع بریتانیا بودند، تأسیس شد. در حال حاضر دارای ۵۲ عضو است، متشکل از ۴۰ انجمن ملی کتابداران و ۱۲ کتابخانه بزرگ از کشورهایی که هنوز فاقد انجمنهای ملی کتابداری هستند. علاوه بر این مؤسسات و سازمانهای کشورهای مشترک‌المنافع را نیز به عنوان عضو وابسته می‌پذیرد و سازمانهای متقاضی در کشورهای غیر نیز

24. H. Anuar

25. The Standing Conference of Eastern, Central and Southern African Librarians. (SCECSAL)

26. The Standing Conference of Pacific Librarians (SCOPAL)

می‌توانند خبرنامه انجمن را مشترک شوند. از میان اهداف انجمن می‌توان از حمایت و تشویق انجمنهای کتابداران واقع در کشورهای مشترک‌المنافع؛ رهبری، حفظ و تحکیم ارتباطات حرفه‌ای میان کتابداران کشورهای مشترک‌المنافع؛ ارتقای سطح آموزشی کتابداران؛ بهبود قوانین مربوط به کتابخانه؛ و کمک به توسعه کتابخانه‌های کشورهای مشترک‌المنافع نام برد.

#### دستاوردها

انجمن کتابداران کشورهای مشترک‌المنافع در تأسیس انجمنهای کتابداری در چندین کشور که قبلاً فاقد انجمن بودند، نقش موفقیت‌آمیزی داشته است. جدیدترین کشوری که دارای انجمن شد، گامبیاست (در سال ۱۹۸۹). تدوین واحدهای درسی برای تربیت کتابداران نیم‌عاهر به ویژه برای کتابداری کشورهای در حال رشد؛ برگزاری سمینارها و کارگاهها در زمینه‌های مورد علاقه اعضا از دیگر دستاوردهای انجمن کتابداران کشورهای مشترک‌المنافع است. انجمن اخیراً توسعه کتابخانه‌های روستایی و مراکز منابع، به ویژه در کشورهای در حال رشد را مورد توجه قرار داده است. انجمن موفق شد گامهای مثبتی در به ثمر رساندن قوانین مربوط به کتابخانه‌ها در قبرس و حمایت از انجمن کتابداران کنیا در به تصویب رساندن لایحه تأسیس دانشکده کتابداری بردارد. انجمن کتابداران کشورهای مشترک‌المنافع هنگام برگزاری سمینارها و کارگاههای در مناطق مختلف، توجه خود را به مسایل مربوط به انجمن کتابداران کشور میزبان معطوف می‌دارد و از این طریق میزان آگاهی دیگران را نسبت به فعالیتهای آن افزایش می‌دهد.

انجمن کتابداران مشترک‌المنافع در غنای ادبیات کتابداری کشورهای در حال رشد نقش بسزایی دارد. این امر از راه تشویق به تهیه و ارائه مقاله در سمینارها و انتشار منظم اخبار مربوط به پیشرفت‌ها و رویدادهای حرفه‌ای کشورهای عضو در خبرنامه فصلی انجمن صورت می‌گیرد. نکته قابل ذکر این

است که اعضای انجمن منحصرأً متشکل از انجمنهای ملی کتابداری است که ۹۰ درصد آنها در کشورهای در حال رشد هستند.

به جرأت می‌توان گفت که مهمترین موفقیت این انجمن در کمک به تأسیس انجمنهای ملی کتابداری نهفته است. چرا که همین انجمنها هستند که اهداف و برنامه‌های او را به ثمر می‌رسانند؛ برنامه‌هایی چون ایجاد کتابخانه‌های روستایی و مراکز منابع، یا طرح تأسیس کتابخانه‌های مجلس.

### نقش انجمنهای کتابداری

انجمنهای منطقهای و بین‌المللی: گرچه این انجمنها در پیشرفت کتابداری و تأسیس انجمنهای کتابداری کشورهای در حال رشد مؤثر بودند ولی موفقیت آنها تا حد زیادی به وجود انجمنهای ملی کتابداری بستگی داشته است. چرا که تنها این انجمنها قادرند اجرای برنامه‌های منطقهای و بین‌المللی را تضمین کنند.

انجمنهای ملی: انجمنهای ملی کتابداری به منزله گروه‌های فشار برای دستیابی به این اهداف می‌کوشند: به تصویب رساندن لوایح قانونی؛ ایجاد موقعیتهای آموزشی برای اعضا؛ بهبود وضعیت خدمات، افزایش حقوق و به طور کلی کمک به پیشرفت کتابخانه‌های کشور.

در بسیاری مواقع، انجمنهای ملی کتابداری، برنامه‌های سازمانهای بین‌المللی مانند یونسکو را به اجرا درمی‌آورند. برای مثال بسیاری از انجمنهای ملی کتابداران از "سال بین‌المللی کتاب" ۲۷ که در سال ۱۹۷۲ اعلام شده بود و "سال بین‌المللی مبارزه با بیسوادی" ۲۸ که امسال (۱۹۹۰) اعلام شد حمایت کرده‌اند. حتی اکنون، تعیین سیاستهای ملی اطلاع‌رسانی به

عده انجمنهای ملی کتابداری است. در مقاله "به سوی تعیین سیاست ملی اطلاع‌رسانی در زامبیا" (۱۶) از تلاشهای انجمن کتابداران زامبیا در دستیابی به نظام ملی اطلاع‌رسانی و تدوین قوانین مناسب برای کتابخانه‌ها سخن می‌رود. گزارشهای مشابه بسیاری در مورد فعالیتهای انجمنهای ملی کتابداری وجود دارد. گاهی هم نتیجه سالها تلاش و پیگیری بسیار ناچیز و نومیدکننده است. ولی مهم این است که در هر حال، انجمنهای ملی کتابداری در کشورهای در حال رشد، مردم را نسبت به ضرورت وجود کتابخانه آگاه می‌سازند و در پیشرفت کتابداری مؤثرند.

ساده‌اندیشی است اگر گمان کنیم همه انجمنهای ملی کتابداری کشورهای در حال رشد مؤثر و موفق بوده‌اند. سازمان و تشکیلات یکی بهتر از دیگری است و بدیهی است که میزان موفقیت‌هایشان نیز متفاوت است. حقیقت این است که انجمنهای ملی کتابداران برخی از کشورها با بی‌علاقگی و بی‌تفاوتی کتابداران نسبت به عضویت در انجمن روبرو شده‌اند و در دستیابی به هدفشان موفقیت ناچیزی داشته‌اند.

فیری (۱۷) در مقاله‌اش نسبت به آینده انجمن کتابداران زامبیا ابراز نگرانی می‌کند و این همان انجمنی است که در سال ۱۹۸۹ نقش مهمی در دستیابی به نظام اطلاع‌رسانی و تدوین قوانین مربوط به کتابخانه‌های کشورش ایفا کرده است. (۱۸) نکته اینجاست که انجمنهای ملی کتابداری نیز مانند هر نهاد دیگر "فراز و نشیب" دارند ولی به هر صورت قدرت این را دارند که در توسعه کتابداری کشورهای متبوعشان مؤثر باشند.

در مقاله دیگری (۱۹) در مورد انجمن کتابداران زامبیا آمده است که تاریخ انجمن تاریخ توسعه کتابخانه‌های زامبیاست. این مساله در بسیاری از کشورهای در حال رشد صدق می‌کند و درست به همین دلیل است که اگر ایفلا می‌خواهد به اهداف "برنامه پیشرفت کتابخانه‌ها در جهان سوم" دست پیدا کند باید حمایت از انجمنهای ملی کتابداری این کشورها را جدی

بگیرید و در الویت امور خویش قرار دهد.

روشن است که ایفلا باید ایجاد انجمنهای ملی کتابداری را به عنوان یکی از استراتژیهای اصلی خود بپذیرد، زیرا شواهد نشان می‌دهد که پیشرفت کتابخانه‌ها و خدمات اطلاع‌رسانی در کشورهای جهان سوم تحت تأثیر بی‌چون و چرای انجمنهای ملی کتابداری قرار دارد.

دولتهای کشورهای در حال رشد، حتی اگر نیت خیر هم داشته باشند، امکانات و منابع محدود خود را برای تأمین نیازهای کتابخانه‌ها و خدمات اطلاع‌رسانی مصرف نخواهند کرد. مگر آنکه از سویی تحت فشار افکار عمومی قرار گیرد. نهادهایی چون کتابخانه‌های ملی یا کتابخانه‌های دانشگاهی، به جز مواردی که پای منافع محدود خودشان در میان است، قادر نیستند پیشرفت کتابخانه‌ها و کتابداری را در کشور تضمین کنند. در حالی که انجمنهای ملی کتابداری می‌توانند سطح آگاهی مردم را افزایش دهند و تنها همین مسئله دولتها را تحت فشار قرار می‌دهند.

اهم مشکلاتی که بر سر راه انجمنهای کتابداری کشورهای جهان سوم قرار دارد بدین شرح است:

گاه علوم انسانی و مطالعات تربیتی  
رتال جامع علوم انسانی

- فقدان یا وجود صوری انجمنهای کتابداری
- در حاشیه بودن بخش خدمات اطلاعاتی نسبت به سایر فعالیتهای دولتی
- در حاشیه بودن بخش خدمات اطلاعاتی از برنامه‌های آموزشی کل کشور
- همبستگی ضعیف ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی
- کمبود یا فقدان کارهای تحقیقاتی و نشر
- بیگانگی با سایر متخصصانی که به تازگی به بخش خدمات اطلاعاتی وارد می‌شوند.



- نارسایی در توسعه حرفه‌ای و بهبود وضعیت اقتصادی و شرایط کاری نیروی انسانی مشاغل در بخش خدمات اطلاعاتی  
 - عدم موفقیت در تفهیم اهمیت اطلاعات در قرآیند توسعه، عادت به مطالعه، گردآوری و حفظ اسناد ملی، نوآوری و ارائه خدمات و کاربرد تکنولوژی اطلاعات.

مطرح ساختن این موانع و مشکلات است که باید مورد توجه " میزگرد مدیریت انجمنهای کتابداری" و "برنامه پیشرفت کتابخانه‌های جهان سوم" یفلا قرار گیرد تا انجمنهای ملی کتابداری را کارساز و فعال کند و در نتیجه امکان پیشرفت کتابخانه‌ها و کتابداری در کشورهای جهان سوم را فراهم سازد. شاید " میزگرد مدیریت انجمنهای کتابداری" با کمک به تأسیس و رشد انجمنهای ملی کتابداری، به خصوص در کشورهای کوچکی که فاقد کتابداران متخصص هستند، نقش اصلی را در "برنامه پیشرفت کتابخانه‌های جهان سوم" بازی کند. استفاده از تجربه‌های موفق انجمنهای کتابداری کشورهای در حال رشد به عنوان الگو برای سایر کشورها مطلوب و مفید است. از این الگوها می‌توان به عنوان راهنما، هنگام تهیه اساسنامه، فعالیتها و برنامه‌های انجمنهای جدیدالتأسیس استفاده کرد. تنها از این طریق است که میزگرد می‌تواند در پیشرفت کتابخانه‌ها در کشورهای در حال رشد مؤثر واقع شود.

پانویسها

1. "Library Training in Cyprus". *COMLA Newsletter*, 36:6 (June 1982).
2. "LAS Postgraduate Diploma Course in Library and Information Service (Part-time)". *COMLA Newsletter*, 36:6 (June 1982).
3. Musisi, J.S. "A New Library School Planned in Kenya." *COMLA Newsletter*, 55: 2-3 (March 1987).
4. Fang, Josephine Riss. "National Library Associations and Their Impact on Library Legislation: An International Survey." *IFLA Journal*, 5(4): 276-281 (1979).
5. "Press Release from Papua New Guinea Library Association." *COMLA Newsletter*, 18:44 (November 1977).
6. Uta, Joseph J. "Library Development in Malawi." *COMLA Newsletter*, 42:5-6 (December 1983).
7. "The Kenyan Connection." *COMLA Newsletter*, 40:6 (June 1983).
8. Jordan, Alma. "The Association of Caribbean University Research and Institutional Libraries (ACURIL)." *IFLA Journal*, 15(3):233-236 (1989).
9. Ibid. p.235.
10. Anuar, Hedwig. "The Why and How of CONSAL as a Regional Library Association." *IFLA Journal*, 15(3):237-242 (1989).
11. Ibid. p. 240.
12. Ibid. p. 240.
13. Ibid. p. 240.
14. Liyai, H. A. and P. S. Weche. "We Are Our Own Liberators": Report on the 6th Standing Conference of Eastern Central and Southern African Library (SCECSAL) held in Harare, Zimbabwe 17-21 September 1984. *COMLA Newsletter*, 49:11-12 (September, 1985).
15. Flores, Bess. SCOPAL. *COMLA Newsletter*, 33:5-6 (September, 1981).
16. Lundu, Maurice C. "Towards a National Information Policy for Zambia." *COMLA Newsletter*, 52:5 (June, 1986).
17. Phiri, Zilole M.K. "Performance of the Library Profession in Zambia." *International Library Review*, 18:259-266(1986).
18. Lundu. p. 6.

19. Pakkiri, Devi, "The Zimbabwe Library Association from CABSALA to ZLA." *COMLA Newsletter*, 65:8,9,11 (September 1989).
20. Paez-Urdanetta, Iraset. "Information in the Third World." *International Library Review*, 21:177-191 (1989).



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
پرتال جامع علوم انسانی